

BECKER'İN SON DÖNEM OSMANLI-TÜRK EĞİTİM REFORMUNA DAİR GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE

Doç.Dr. Kemal TURAN*

ÖZET

Bugün hâlâ kökenine inerek çözümleyemediğimiz ve sıkıntısını çektiğimiz eğitim problemine, Alman eğitimci ve şarkiyatçı olan C.Heinrich Becker'in (1876-1933) yaptığı araştırmanın ışık tutabileceğini düşünüyoruz. O dönemde Türkiye'de eğitim reformunun gerçekleşmesinde etkili olan bir takım faktörler vardı: Bunlar arasında ülkede yaşayan Avrupalılar, öğrenim için yurtdışına gönderilen öğrenciler, Batının etkisiyle devlet yönetimindeki değişiklikler, Tanzimat ile gelen yenilikler sayılabilir.

Tanzimat'a yön veren o günkü devlet adamlarınca Türkiye'de aktiviteler kurularak 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesine göre ilköğretimden üniversiteye kadar tüm eğitim kurumlarının ıslâh edilmesiyle ilgili planlar yapılmıştır. Türkiye'de bir eğitim reformunun gerçekleştirilmesi için toplumun milli, manevi ve kültürel değerleri göz önünde bulundurulmalı ve Batı kültürünün olumsuz tesiriyle Türkler arasında milli heyecanın azaltılmasına ve geçmişten gelen güçlü tarihi bağların zayıflatılarak fikri yönden Avrupalılaştırılmış tabakalar oluşturulmasına çalışılmamalıdır.

Bu anlayış çerçevesinde Becker'in eğitim konusundaki değerli fikirleri dikkate alınarak bugünkü Türk eğitiminin hem yapısal, hem de öğretim programlarının geliştirilmesiyle ilgili olarak Batı ile kapsamlı bir işbirliğinin sürdürülmesi gerektiğine inanıyoruz.

Anahtar sözcükler. Eğitim reformu, eğitim kurumları, Tanzimat, kültürel değerler.

ON THE BECKER'S IDEA ABOUT THE REFORM OF THE LAST TERM OTTOMAN-TURKISH EDUCATION

SUMMARY

Becker's study can be a solution for the educational problems that we can not solve even today.

There had been some factors that affected the educational reforms in Turkey in those days. Those were: Europeans that living in Turkey, students sent abroad for

---

* Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, Eğitim Bölümü, Öğretim Üyesi.

education and effects of western countries in the Government policy and even revolutions that coming from Tanzimat.

Some plans were made on the educational institutions from primary school to university in Turkey by way of the 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi by policy makers that directed the Tanzimat in those days.

If we would like to do an educational reform in Turkey, we must consider on the cultural, moral and national values of Turkish society. It must be protected from being a society without its own strong national feelings and powerful historical connections.

From the point of this view, by caring Becker's valuable educational ideas, we believe that related with either instructional or educational programs must be developed by co-operation with western countries. And these kinds of studies must carry on.

Key words : Educational reform, educational institutions, Tanzimat, cultural values.

XVIII. yüzyılın sonlarına doğru hızla sanayileşme süreci içine giren Almanya'nın, hem ham madde ihtiyacını karşılayabilecek hem de ürettiği malları ihraç edebilecek pazara ihtiyacı vardı. Bu bakımdan, geniş topraklara sahip Osmanlı Devleti Almanya için en uygun ülkelerden biriydi. (Beydili, 1984; Turfan-Yazman, 1969) Bu yüzden, izlediği doğu politikası doğrultusunda, Türkiye'ye askeri ve ekonomik alanlarda geniş çaplı yatırımlara girişen Almanya ile eğitim alanında da sıkı bir işbirliğine gidildi. (Muhtar Paşa, 1341)

O dönemde, Türkiye'de çözümü gereken ciddi bir eğitim problemi vardı: O halde Almanya'nın işbirliği içinde bulunduğu müttefikinin eğitim sorununun çözümünde yardımcı olması gerekiyordu. Aslında Kayzer Wilhelm'in (1859-1941) doğuya yayılma politikası (Önsoy, 1982; Ortaylı, 1981) içinde eğitim de yer aldığı için Alman eğitimciler bir bakıma Türkiye'nin yolu açılmış oluyordu. Daha sonraki yıllarda iki ülke arasında eğitim alanındaki faaliyetlere girişildiği ve Fr.Schmidt, H. Gabel, Lothammer gibi bazı Alman eğitimcilerin Türk eğitim sisteminin geliştirilmesiyle ilgili çalışmalarda buldukları görülmektedir. Bu eğitimcilerden biri de Prof.Dr. C. Heinrich Becker'dir. Kendisi Türk eğitim problemleri üzerinde durarak eğitim reformuyla ilgili bir takım görüşler ortaya koymuştur. (Schäfer, 1914; Grothe, 1914)

Bugün kökenine inerek çözümlenmeye çalıştığımız eğitim problemine, Alman eğitimci ve şarkiyatçı olan Becker'in (1876-1933) yaptığı araştırmanın ışık tutabileceğini düşünüyoruz. Araştırmanın başlangıcında, önce iki toplumun karşılıklı kültürel yaşantılarıyla ilgili yaklaşımlarından bahsedilmektedir. Eğitimciye göre, Almanya ile Türkiye iki ayrı kültür dünyaları olan ülkelerdir. Doğu kültürüne sahip bir milletin, batı kültürünü alarak Avrupalı gibi yaşaması tabidir. Ancak, doğuya yönelik kültürel faaliyetler kesintiye uğrayacak olursa, Türkiye için de eğitim problemi ciddi olarak kalmaya devam edecektir.

Türk eğitim reformunda, batıdan özellikle Alman eğitim sisteminden yararlanılması fikrini savunan Becker, Almanların da Türk kültür ve yaşayışı hakkında bilgi sahibi olmaları gerektiğini ifade ediyordu. Böylece karşılıklı fikri gelişmeler, kültürel ilişkiler ile gerçekleştirilmiş olacaktı. Araştırmacıya göre eğitim problemine, Şarkın düşünce tarzı hakimdi. Bunun için, Alman üniversitelerinin doğu bilimleri, özellikle psikoloji ile ilgili ciddi araştırmalarda bulunmaları gerekiyordu.

Bu umumi çerçeve içerisinde Türkiye'deki eğitim problemleri ve çözümünü konusunda Becker'in görüş ve düşüncelerini yansıtan aşağıdaki hususların üzerinde durulmasını faydalı buluyoruz:

1. Eğitimde Milli Hareket

Rasyonalist akımının yanında, milli hareketi savunanların da bulunduğu temas eden Becker, Şarkın daha önceki topluluklarının kendi milli değerlerine daha fazla sahip çıktıklarını ifade ediyordu. Dillerine ve tarihlerine sıkı sıkı bağlı olan Türkler Avrupa'yı kendi milli kültürleri ile etkilediler. Onlar, batıyı taklit etme değil, milli değerlerine uygun düşen bilgi ve teknikleri almaya çalıştılar. Nitekim, bu konuda Türkiye genelinde ve hatta Hindistan'da bile, "milli literatürüne dön! Avrupa'nın düşünce sistemini klişe gibi kabul ederek manevi değerlerine ters düşecek şeyleri alma!" diye telkinde bulunduğu görülmektedir.

Becker'e göre o zaman devam eden I. Dünya Savaşı, Türklerin milli duygularını kabartacak ve böylece kendilerinin Avrupa'nın tesirinden uzak kalmasını sağlayacaktı. Halihazırdaki güçlü bir Türk ordusu, İngilizlerle Fransızlara karşı kazanılan zaferler, Türklerin yarattığı devrimlerin ve milli kültürlerindeki gelişmelerin neticesiydi. Bu tür başarılar, Türkiye'yi dış dünyaya karşı güçlü bir devlet yapıyordu. Bu devlet, sadece siyasi geleceği hakkında değil, aynı zamanda kültürel gelişmesi yönünde de bir karar verebilecek durumdaydı.

Netice itibari ile, Doğuda girişilebilecek her türlü faaliyetlerde milli ve manevi değerlerin göz önünde tutulması gerekiyordu. Çünkü bu değerlerin, sadece eğitim probleminin çözümü ile değil, aynı zamanda ekonomik hayatla da sıkı ilişkisi vardı. Bunun için, Batı kültürünün taşıyıcısı olarak, ilk başta Alman ticaret işbirliğine ihtiyaç vardı. Bu tür ilişki sonucunda, Şarklı insanın kendine güven duygusu artacaktır. (Becker, 1916)

2. Türkiye'de Eğitim Reformunu Etkileyen Dış Faktörler

Türkiye'de eğitim reformunun gerçekleşmesinde etkili olan Avrupalı tesirleri dışında, ülkede yaşayan Avrupalılar, tahsil için batıya gönderilen öğrenciler, Avrupalı baskısı ile devlet yönetimindeki değişiklikler, tanzimatla gelen yenilikler gibi başka faktörler de vardı. Bu değişiklikler, daha önceki dirayetli devlet adamlarının düşünce ve fikirlerinden de istifade edilerek devletin tek kurtuluşu ve halkın selameti için zorunlu görülmüştür.

Tanzimata yön veren o günkü devlet adamları özellikle Fransa'da ihtisas yapmışlardı. Bunlar, Türkiye'deki aktiviteleri kurarak, 1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesine göre yeni teşkil edilen devlet okulları ilköğretimden üniversiteye kadar tüm öğretim kurumlarının yeniden ıslahı ile ilgili planlar yapmışlardır. Ancak, sürekli çekilen maddi sıkıntı ve ayrıca ilgili makamların pasifliği sebebiyle mevcut eğitim sistemi, gerekli devlet memurunu yetiştirmede yetersiz kalıyordu. (Akyüz, 1999)

Diğer yandan, öteden beri, Şarkta katolik kilisesinin hamillliğini yapan Fransa, Türk eğitimini ciddi şekilde etkiliyordu. Fransa için, kültür ve dil propagandasının genel dış siyaseti içinde önemli bir ağırlığı vardı. O dönemde, Fransızların, dil kültürü ve literatürü, kendilerine tabi Kuzey Afrika Arap Alemini Avrupalılaştıracak derecede etkili olmuştur.

Fransa'nın, Türkiye'de giriştiği propaganda hareketlerinde başarılı olduğu görüldü. Böylece Fransızca Osmanlı tebasındaki Hristiyanlarda değil, aynı zamanda aydın Türklerde de kültür dili haline geldi. Doğulu, modern hayatla ilgili pek çok konuyu anadilinden ziyade Fransızca olarak ifade ediyordu. Çünkü bu dil, modern düşünce tarzının (fikir dünyasının) önemli bir aracı olarak kabul ediliyordu.

Doğunun, aslında çoktan beri Avrupa ile temas halinde bulunduğunu söyleyen araştırmacı, batılılaşmanın da bazı mahzurlarının görüldüğü yerler bulunduğuna dikkat çekiyordu. Mesela, Cezayir, Mısır, Hindistan ve Türkiye'de çeşitli hükümetler tarafından farklı politikalar izlenmektedir. O halde, bunda kusuru sadece Fransız düşünce tarzında değil, aynı zamanda geçiş sürecinde, aramak lazımdı. Şarklı, Fransız modasını kendine örnek aldı. Fenelon'un Telemagu'ndan Maupassant'ın eserlerine varıncaya kadar hep Fransız literatürüyle ilgilendi.

Becker'e göre, Fransız dilinin ülke düzeyinde yaygınlaştırılması, toplumun milli heyecanının azalmasına ve geçmişten gelen güçlü tarihi bağların da gittikçe zayıflamasına sebep oluyordu. Böylece, fikri yönden Avrupalılaştırılmış tabakalar oluşuyor ve kendi eğitim kurumlarından da uzaklaştırılmaya çalışılıyordu. Ancak, Fransız eğitim anlayışının tahrip edici etkisinden uzak kalarak batı eğitiminden, kendi milli değerlerine zarar gelmemek üzere, önemli ölçüde faydalar sağlayan aydınlar da vardı. (Becker, 1916)

3) Eğitim Kurumlarının Islahı

Türkiye'nin çağdaş eğitim sistemine kavuşturulması, batının ve özellikle Alman eğitimcilerinin yardımıyla ilköğretimden başlayarak üniversiteye doğru tüm öğretim kurumlarının islahıyla mümkün olabilecekti. Nitekim, Becker ilköğretim kurumlarının önemine işaret ederek şöyle diyordu: "İlköğretim için harcanmayan her kuruşa yazık olur." (Schmidt, 1928)

Öte yandan, Türk eğitiminin sorunları arasında öğretmen yetiştiren kurumların önemine de temas eden eğitimci, Erkek öğretmen okullarının, Türkiye için üniversiteden daha önce geldiğini ifade ediyordu. Ona göre, Türkiye'de milli bir eğitim stratejisi geliştirilerek eğitimde reform hareketine ilköğretimden başlanmalıydı. Batılı manada bir

üniversitenin kurulması ve Türkçe olarak öğretime başlaması için ancak on yıllık bir süreye ihtiyaç vardı. Batılı eğitimcilerin bilgi ve tecrübelerinden yararlanmak lazımdır. Fakat öğretim üyeleri, öğretim dili olarak Türkçe yada Arapça-Osmanlıca'dan birini kullanmaya zorlanıyordu. Yalnız böyle bir uygulamayla modern bir üniversiteye kavuşmak kolay değildi. Ayrıca ortaöğretimde Türk dilinin, ilk zorunlu ders olarak verildiğini, milli düşünce ve fikirlerin şekillendiği kelime ve kavramların öğretildiğini söyleyen Becker, bu tür kavramların genelde batı dillerine hakim ve Avrupa'da okumuş kimselerin daha iyi bildiğini ifade ediyordu.

4. Eğitim Problemiyle Ekonomik Hayat Arasındaki İlişki ve Çalışma Sistemi

Şark ülkelerinin ekonomik kalkınmasıyla sıkı ilişkisi bulunan eğitim probleminin, kolayca çözülecek derecede olmadığına değinen araştırmacı, böylece asgari yaşam tarzının bir şekilde düştüğünü belirtiyordu. Ona göre devlet vatandaşın üzerinden vergi yükünü hafifletir, böylece hayat standartında bir yükselme gözlenirse, o vakit ilköğretim için uygun bir ortam hazır hale gelmiş demektir. Bundan sonra, sağlık şartlarının iyileştirilmesi, gelecek kuşaklara annelik yapacak kadınların da eğitimini içine alacak şekilde genel bir eğitim seferberliği gibi önemli konular gelmektedir.

Doğulu insanın çalışma sistemi ve görev anlayışına gelince; Becker'e göre, bugün doğuda her şey devletin selameti için yapıyordu. Yüreğinde Milliyetçilik duygusu ile heyecanı taşıyan ve devlet memurluğunu tercih eden insanlar, karşılaştıkları her türlü güçlüğü göğüs gererek görevlerini yerine getirmeye çalışıyorlardı. Diğer yandan Doğulu Müstemlekeler üzerindeki Avrupa hakimiyeti dolayısıyla batılı memurlara ödenen yüksek maaşlara, aynı işi yapan Şarklı memurlar haliyle tepki gösteriyorlardı. Ancak, devlet memurlarının görevlerine ihanet etmeleri söz konusu değildi. Türkler tarafından o vakit sanat-meslek öğrenme yerine daha ziyade devlet memurluğu tercih ediliyordu. (Becker, 1916)

Buraya kadar Türk eğitiminin problemlerini ve çözümünü güçleştiren bir takım faktörleri ortaya koyan Becker, bundan sonra da gerçekleştirilmeye çalışılan eğitim reformunda Türk-Alman işbirliğine gidilmesinin gereğine işaret ediyordu. Ona göre, bir ülkede eğitim reformunun gerçekleştirilmesi için, manevi değerlere sahip olmanın yanında siyasi fikir özgürlüğü de gerekiyordu. Ancak bu bağımsızlığın yanında, batı ile yapılacak fikri görüşmelerden de istifade edilmesi lazımdı. Güçlü bir devlet olarak kalması için Türkiye'ye her türlü destek sağlanmalıydı. O dönemde devletin politik çıkarları,askeri ve kültürel gelişmesini gerekli kılıyordu.

Doğulu insanlar, Avrupalılardan özellikle Almanya'dan icraat bekliyordu. Eğer Almanlar samimi olarak Şarklılara teşkilat ve uzmanlık alanlarından gerekli yardımı yaparlarsa, ancak o zaman hedefe ulaşılabilirdi. Böylece ileride gerçekleştirilecek bir işbirliği yolunda önemli bir adım atılmış olurdu. Türkiye'nin, milli ve siyasi bağımsızlığının korunmasında askeri alanda Almanya tarafından gerekli yardım yapılmıştı. Şimdi sıra eğitim alanında köklü reformlara gelmişti. Becker'e göre, Türk eğitiminin geleceğini ancak ilim-fen belirleyebilecekti. Bunun için, Almanya ile işbirliğine gidilerek bu ülkenin eğitim sisteminden yararlanılmasıyla, iki ülke arasında

gerçekleştirilecek fikri ilişkiler bariz şekilde etkisini gösterecekti. Nitekim, bunun bir işareti olarak o dönemde İstanbul'da padişah tarafından hibe edilen arsanın üzerine, "Alman Dostluk Yurdunu" kurma teşebbüsüne geçilmesi gösterilebilirdi. (Widmann, 1993)

SONUÇ

Çözümü bekleyen eğitim problemi, I.Dünya Savaşı'nın sebep olduğu problemler zincirinin önemli bir halkasını teşkil ediyordu. Ancak, o dönemde Türkiye'de milli bir eğitim stratejisi geliştirilerek eğitimde esaslı bir reform hareketine girişmek ve bu amaçla ilköğretimden yüksek öğretime doğru bir yol izlemek pek kolay değildi. Çünkü savaşın getirdiği, özellikle ekonomik sıkıntılar, eğitim alanına gerekli yatırımların yapılmasını engelliyordu. Var olma mücadelesi için cephede savaşan bir milletin ne denli çetin problemlerle uğraştığı düşünülerek ona göre bir değerlendirme yapmak gerekir. Etrafi düşmanlarla çevrili Türk Milleti hiçbir zaman güven duygusunu yitirmeden her şeyi hayatı pahasına vatan için yapmıştır. Nitekim Becker: "Biz bunları yakinen gördük. Savaş yıllarında geçen o korkunç zamanı, kıymetli bir miras olarak muhafaza edeceğiz.", diyerek Türklerin Almanya ile yapılan kader birliğine sonuna kadar sağdık kalıp savaşta gösterdikleri metanet ve kahramanlıklarını dile getirmektedir.

Bu anlayış çerçevesinde Becker'in eğitim konusundaki değerli fikirleri dikkate alınarak, bugünkü Türk eğitiminin özellikle mesleki ve teknik eğitimin gerek yapısal, gerekse eğitim programlarının geliştirilmesi açısından esaslı bir işbirliğine gidilerek, böylece tarihin derinliklerinden gelen iki ülke arasındaki ilişkilerin her alanda güçlenerek sürdürülmesinin gerekli olduğunu düşünüyoruz.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Y. (1999). *Türk Eğitim Tarihi*, 7.Baskı, İstanbul.
- Becker, C.H. (1916). *Das Türkische Bildungsproblem*. Bonn.
- Beydili, K. (1984). *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı*. İstanbul.
- Grothe, H. (1914). *Deutschland, die Türkei und der Islam* Leipzig.
- Muhtar Paşa. (1341). *Maziye Bir Nazar*. İstanbul.
- Ortaylı, İ. (1981). *II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*. Ankara.
- Önsoy, r. (1982). *Türk-Alman İktisadi Münasebetleri (1817-1914)*. İstanbul.
- Schäfer, C.A. (1914). *Deutsch-Türkische Freundschaft*. Stuttgart-Berlin.
- Schmidt, F. (1928). "Vier Jahre als Türkischer Reformier". Aus deutscher *Bildungsarbeit im Auslande* Langensalza.
- Turfan, R; Yazman, M.S. (1969). *Tarihte Türk-Alman Dostluk İlişkileri*, İstanbul.
- Widmann, H. (1993): "Pädagogische Beiträge zur Geschichte deutsch-türkischen Beziehungen im 20.Jahrhundert" *Deutsch-türkische Gesellschaft*, ev. (116). 5-12.